

Emil Svažić

»POSTUPAK ZA ŽENIDBU« U SLUŽBI PLODONOSNIJEG SLAVLJENJA I ŽIVLJENJA SAKRAMENTA ŽENIDBE

Mons. mr. sc. Emil Svažić
KBF – Zagreb, Teologija u Rijeci

Stručni rad

UDK: 348.41:265.51/.52[392.4(079.1)(083.2)][314.33]
[17.031.1+241.666+"792.028"]

[347.621/.623][173.1][-0.55.15 -0.55.25]
"74.2/74.6"[0.000.3.086]

Primljeno 12. travnja 2016.

Autor, vođen temom Teološko-pastoralnog seminara u Rijeci »Priprava za kršćansku ženidbu kao evangelizacijski izazov«, želi ukazati na to kako kanonsko pravo »Postupkom za ženidbu« može dati svoj doprinos plodonosnijem slavljenju i življenju sakramenta ženidbe. Posebno se u tom »Postupku« osvrće na pitanje vjere, smatrajući ga ključnim ne samo za valjano sklapanje ženidbe već i za što potpunije ostvarenje nastale ženidbene zajednice. Autor se u svom djelu posebice koristi dvama godišnjim nagovorima pape Benedikta XVI. Rimskoj roti u kojima on naglašava važnost sklada između prava i pastorala, posebice na području kršćanske ženidbe, kako u njezinu pripremnom periodu tako i kasnije. U tom smislu Papa ističe važnost ispravna odnosa prema zaručničkom ispitu, koji ne smije biti samo formalne naravi. Također, Papa posebno naglašava nezamjenjivu ulogu vjere u sklapanju sakramenta ženidbe, koju u zaručnicima valja buditi i jačati. No kada ta vjera potpuno nedostaje, s pravom se može sumnjati u valjanost tog sakramenta. Autor svojim djelom želi potaknuti djelatnike u obiteljskom pastoralu, a posebno župnike i župne vikare, koji neposredno pripremaju zaručnike, na što veću ozbiljnost i odgovornost kako bi što manje ženidbi bilo nevaljano, posebno zbog nepostojanja vjere, a što više njih plodonosno sklopljeno i življeno.

Ključne riječi: Postupak za ženidbu, pravo i pastoral, vjera zaručnika, ništavost ženidbe.

* * *

Uvod

U Godini smo obitelji, između dviju biskupskih sinoda obiteljske tematike, i posve je logično da naš ovogodišnji Teološko-pastoralni seminar želi obraditi jednu tako važnu i zanimljivu temu kao što je »Priprava za kršćansku ženidbu kao evangelizacijski izazov«. Svima nam je znano da samo dostatna priprava za ženidbu, dalja, bliža i neposredna, može stvoriti zdrave temelje za plodonosno slavljenje i življenje sakramenta ženidbe.¹ Jednako tako, jasno nam je koliki je značaj istinske vjere za čvrstoću tih temelja. Stoga je vrijeme pripreve za ženidbu ujedno i prikladno vrijeme za propitkivanje o istinskoj prisutnosti ili možda i odsutnosti vjere zaručnika, posebice onih samo krštenih. Za svakog pastoralnog radnika to može biti pravi evangelizacijski izazov u smislu buđenja i jačanja vjere.

No priprava za ženidbu nije samo pastoralni već i pravni izazov. To je posebno razvidno iz odredbi Zakonika kanonskoga prava od kan. 1063. do kan. 1072. u poglavlju »Pastoralna briga i priprava za sklapanje ženidbe«. Za našu temu posebno je zanimljiv kan. 1067. koji glasi: »Biskupska konferencija neka o zaručničkom ispitu, kao i o ženidbenim navještajima i drugim sredstvima prikladnim za obavljanje izvida potrebnih prije ženidbe, izda odredbe; pošto pomno izvrši te odredbe, župnik može sudjelovati u sklapanju ženidbe.«² Upravo na tragu ove odredbe naša je Hrvatska biskupska konferencija na plenarnom zasjedanju 4. – 6. travnja 2000. izdala sadašnji obrazac »Postupka za ženidbu«. Temeljni smisao tog *Postupka* jest utvrditi da se ništa ne protivi valjanom i dopuštenom slavlju jedne crkvene ženidbe, sakramentalne (između dviju krštenih stranaka) ili nesakramentalne (između katoličke i nekrštene osobe). No ispravno shvaćanje »Postupka za ženidbu« znači da se ne zadovoljimo samo minimumom za dopuštenost i valjanost ženidbe nego da idemo i korak dalje, a sve s nakanom da slavljenje i potom življenje sakramenta ženidbe doista bude plodonosno. Ovim izlaganjem želi nam se u tome pomoći.

1 Usp. Arpad TOTH, Mnogostruke pripreve za ženidbu i zaštita od ništavosti, u: *Zaručništvo i priprava za ženidbu*, Zbornik radova VII. znanstvenog simpozija crkvenih pravника s međunarodnim sudjelovanjem, Josip Šalković (ur.), Zagreb, 2015., str. 96-98.

2 *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Zagreb, 1996.

Na kraju ovog uvodnog dijela moramo naglasiti kako su nam za obradu naše teme posebno pomogla dva godišnja nagovora pape Benedikta XVI. Rimskoj roti, iz 2011. i 2013. godine,³ ovaj drugi neposredno pred odlazak s Petrove stolice.

1. Pravna i pastoralna dimenzija ženidbe

Čini se da je već odmah na početku potrebno ukloniti dilemu o mogućnosti suživota između pravne i pastoralne dimenzije same kanonske ženidbe. Naime, valja podsjetiti na to kako i pravo i pastoral imaju jednu te istu svrhu, a to je spasenje duša. Posljednji, 1752. kan. Zakonika kanonskoga prava reći će kako je vrhovni zakon u Crkvi upravo spasenje duša. Tu skladnu povezanost prava i pastoralna na području ženidbe možemo lijepo zapaziti u nagovoru pape Benedikta Rimskoj roti 2011., gdje on kaže sljedeće: „Ženidba koju sklapaju zaručnici, ona kojom se bavi pastoral i ona koja je u središtu kanonske doktrine, jedna su te ista naravna i spasijska stvarnost čije bogatstvo nesumnjivo otvara mogućnost različitih pristupa, što, dakako, ni u kojoj mjeri ne umanjuje njen istinski identitet. Pravni je aspekt tijesno povezan sa samom biti ženidbe.“ Papa kaže kako je to razvidno u svjetlu prava promatranog u vidu odnosa prema pravednosti te kako pravo na ženidbu, ili *ius connubii*, treba upravo tako promatrati. I nastavlja: „Naime, nije riječ o subjektivnom zahtjevu koji bi pastiri trebali ispunjavati jednostavnim formalnim priznavanjem, neovisno o stvarnom sadržaju sjedinjenja. Pravo na sklapanje ženidbe pretpostavlja da ju određena osoba može i namjerava stvarno sklopiti, dakle u istini njene biti, onako kako to Crkva naučava. Nitko se ne može pozivati na pravo na obred slavljenja ženidbe. Naime, *ius connubii* se odnosi na pravo sklapanja istinske ženidbe. Dakle, ne bi se radilo u uskraćivanju *ius connubii* tamo gdje je očito da ne postoje pretpostavke za njegovo ostvarenje, odnosno ako očito ne postoji sposobnost za sklapanje ženidbe ili ako se voljom postavi svrha koja je u suprotnosti s naravnom stvarnosti ženidbe.”

³ Nagovor Svetog Oca Benedikta XVI. sudu Rimske rote prigodom otvaranja sudske godine 2011. i Nagovor Pape djelatnicima Rimske rote 2013.

2. Smisao zaručnickog ispita

Papa Benedikt među sredstvima utvrđivanja je li nakana zaručnika zaista ženidbena ističe i zaručnicki ispit. I nastavlja: „Svrha ovog ispita prvenstveno je pravne naravi: utvrditi da se ništa ne protivi valjanom i dopuštenom sklapanju ženidbe. To što je postupak pravne naravi ne znači međutim da je formalistički, kao da je riječ o kakvom birokratskom postupku ispunjavanja nekog obrasca odgovaranjem na neka uobičajena pitanja. Naprotiv, riječ je o jedinstvenoj pastoralnoj prigodi – koju valja uzeti s punom ozbiljnošću i pozornošću – kada kroz razgovor, uz puno poštovanje i prijateljski, pastir pokušava pomoći osobi da ozbiljno razmotri istinu o samome sebi i o vlastitom ljudskom i kršćanskom pozivu na ženidbu. U tom smislu razgovor vođen zasebno sa svakim pojedinim zaručnikom – ne umanjujući važnost drugih razgovora s parom – zahtijeva ozračje potpune iskrenosti, u kojem se treba osloniti na činjenicu da su upravo sami zaručnici prvi zainteresirani i dužni po savjesti sklopiti valjanu ženidbu. Na taj se način primjenom raznih sredstava koja stoje na raspolaganju za brižljivu pripravu i provjeru, može razviti učinkovito pastoralno djelovanje usmjereno na prevenciju ništavosti ženidbe.” Sveti Otac očekuje od svih pastoralnih djelatnika, a posebno onih koji se bave pastoralom obitelji, poznavanje barem osnovnih i praktičnih aspekata kanonskoga prava vezanih uz vlastite zadaće.

3. »Postupak za ženidbu« i vjera zaručnika

Valja pojasniti kako je obrazac »Postupak za ženidbu« samo vanjska forma jednog šireg pravno-pastoralnog postupka pripreve za ženidbu, čiji je minimalni cilj njena valjanost i dopuštenost. Obrazac ima četiri stranice i sadrži pet poglavlja: I. osobni podatci, II. uvjeti za valjanu i dopuštenu ženidbu, III. službene napomene, IV. zapisnik o vjenčanju i V. upisi i obavijesti. Za našu temu posebno su važna prva dva poglavlja, tj. osobni podatci i uvjeti za valjanu i dopuštenu ženidbu. U bilješci br. 2 na prvoj stranici obrasca stoji zapisano kako valja ispunjavati ova prva dva poglavlja: „Župnik će zaručnicima, nakon što ih upozori na ozbiljnost i važnost pripreve za ženidbu, ostaviti pitanja pod I. i II. pojedinačno. Ako bude zgodno,

može od njih zatražiti da prije odgovaranja na pitanja polože prisegu. "Primjećujemo kako je i papa Benedikt XVI. spomenuo nužnost pojedinačna razgovora sa zaručnicima. Ne znamo koliko je ta praksa još uvijek prisutna na području naše Riječke metropolije, a da se o polaganju prisege i ne govori. Nadam se da će ovo izlaganje barem potaknuti na promišljanje o drugačijoj praksi.

Smatrajući pitanje vjere ključnim pitanjem za jedno plodonosno slavljenje i življenje sakramenta ženidbe, u daljnjem promišljanju želimo se usredotočiti na ona pitanja u obrascu koja su izravno vezana uz pitanje vjere ili su s njime barem neizravno povezana. Ključno pitanje jest ono pod br. 7 u I. poglavlju, a ono naprosto glasi: „vjera“. Kod osobe koja je barem krštena, ako ne i krizmana u Katoličkoj Crkvi (pitanja 8 – 11), odgovor će pomalo lakonski glasiti: „rimokatolička“. I ako još i na pitanje br. 7 iz II. poglavlja – „Jeste li poučeni o kršćanskim istinama i dužnostima?“ – pitana osoba odgovori potvrdno, župnik ili župni vikar najvjerojatnije će se time zadovoljiti i neće ići u dublju analizu vjere zaručnika. No je li to dovoljno?

Papa Benedikt XVI. u svom godišnjem nagovoru Rimskoj roti iz 2013. godine, u kontekstu Godine vjere, upravo naglašava povezanost vjere i ženidbe, posebice u svjetlu ženidbe kao sakramenta. Naime, premda je ženidbeni vez naravna stvarnost, Krist je tu stvarnost među krštenima uzdigao na dostojanstvo sakramenta. No, kako bi se sakrament ženidbe zaista dogodio, kakva se vjera očekuje od krštenih mladenaca? Papa daje jedan vrlo zanimljiv odgovor: „Da bi nerazrješiv savez između muškarca i žene postao sakramentom ne zahtijeva se osobna vjera zaručnika; ono što se traži, kao neophodni minimalni uvjet, je namjera činiti ono što čini Crkva. No ako je s jedne strane važno ne poistovjetiti pitanje namjere s pitanjem osobne vjere onih koji sklapaju ženidbu, ova se dva pitanja ipak ne mogu u potpunosti razdvojiti. Kao što je istaknula Međunarodna teološka komisija u jednom dokumentu iz 1977., 'u slučaju da se ne može primijetiti ni trag vjere kao takve (u smislu pojma „vjerovanja“, raspoloženja da se vjeruje) niti kakve želje za milošću i spasenjem, postavlja se pitanje kako zaista znati je li općenita nakana, o kojoj

smo govorili, doista i sakramentalna, je li prisutna ili nije, te je li ili nije sklopljena valjana ženidba' [La dottrina cattolica sul sacramento del matrimonio (Katolički nauk o sakramentu ženidbe), 1977., 2.3, u: *Documenti 1969-2004*, vol. 13, Bologna, 2006., str. 145].⁴⁴

4. Izostanak vjere kao uzrok ništavosti ženidbe

Odmah na početku valja reći kako ovdje promatramo izostanak vjere kod krštene stranke ili krštenih stanaka koje sklapaju ženidbu, tj. situaciju kada ne postoji ni minimum vjere dostatan za valjano sklapanje ženidbe. Taj izostanak vjere redovito ne čini ženidbu nevaljanom s aspekta neke ženidbene zapreke. Istina, u jednoj rotalnoj presudi (Pinto) ženidba je bila proglašena nevaljanom budući da nije bilo oprosta od zapreke različitosti vjere. Naime, premda su obje stranke bile krštene, kod jedne od njih nije bilo ni traga vjere. Dakle, u stvarnosti, radilo se o različitosti vjere, a to je zapreka za valjano sklapanje ženidbe, za koju je potrebno tražiti oprost mje-rodavne crkvene vlasti. Ipak, redovito se smatra kako izostanak vjere prvenstveno utječe na nevaljanost ženidbene privole, a samim time i na nevaljanost ženidbe, budući da je privola *causa efficiens* ženidbe. Neke od mogućnosti kako izostanak vjere može utjecati na nevaljanu privolu spominje i papa Benedikt u svom nagovoru iz 2013.: „Ne smije se, dakle, isključiti mogućnost postojanja slučajeva u kojima je upravo zbog izostanka vjere dobro supruga narušeno odnosno isključeno iz same privole; na primjer, u slučaju da jedan od supružnika uslijed svog pogrešnog shvaćanja ženidbenog veza razara načelo jednakosti, ili u slučaju odbacivanja dvojnosti zajedništva koja odlikuje ženidbeni vez, u odnosu na moguće istodobno isključenje vjernosti i izvršenja bračnog čina na ljudski

4 Pitanje vjere kod zaručnika dotiče i mr. sc. Luka PALJEVIĆ u svom članku Pravno-pastoralni problemi u pripravi za ženidbu. Izabrana pitanja, u: *Zaručništvo i priprava za ženidbu*, Zbornik radova VII. znanstvenog simpozija crkvenih pravnikâ s međunarodnim sudjelovanjem, Josip ŠALKOVIĆ (ur.), Zagreb, 2015., str. 159-160.

O istoj je temi još ranije pisao i poznati kanonist Paolo MONETA u svom djelu *Il matrimonio* (cann. 1055 – 1165). U: AA. VV., *Il diritto nel mistero della Chiesa, III, La funzione di santificare della Chiesa, I beni tempolari della Chiesa, La sanzioni nella Chiesa, I processi – Chiesa e comunità politica*, II Edizione, uredili Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, PUL, Roma, 1992., str. 181-182.

način (*humano modo*).“ Dakle, ovdje papa Benedikt pojašnjava kako izostanak vjere može prouzročiti isključenje dobra supruga ili dobra bračne vjernosti iz ženidbene privole što, prema kan. 1101. § 2 ženidbu čini nevaljanom. Radi se o himbenoj privoli. No isti kanon otvara mogućnosti i za neka druga rješenja.

Najprije podsjećamo na tekst kan 1101. § 2: „Ali, ako jedna stranka ili obje pozitivnim činom volje isključi samu ženidbu ili neki bitni sastavni dio ili neko bitno svojstvo ženidbe, nevaljano sklapa ženidbu.“ Dakle, ženidbu je moguće iz privole isključiti potpuno (kao npr. u slučaju sklapanja ženidbe zbog državljanstva) ili djelomično, isključujući svrhe, bitna svojstva ili samu sakramentalnost ženidbe. Nekako je logično da nepostojanje vjere ponajprije povežemo s isključenjem sakramentalnosti, premda je u takvim slučajevima vrlo lako uočiti i isključenje i nekih drugih, ranije spomenutih, sastavnih dijelova ženidbe: dobro supruga, dobro djece, dobro vjernosti ili dobro nerazrješivosti. Takvo je barem iskustvo našeg Interdijecezanskog ženidbenog suda prvoga stupnja u Rijeci. Papa Franjo u svom nedavnom motupropriju *Mitis iudex Dominus Iesus*, kojim reformira sudski postupak o ništavosti ženidbe, među okolnostima koje mogu dopustiti vođenje parnice ništavosti ženidbe u skraćenom obliku postupka prema odredbama kann. 1683. – 1687., navodi i primjer nepostojanja vjere koje može proizvesti hinjenu privolu ili zabludu koja određuje volju.⁵ To bi značilo da nepostojanje vjere može prouzročiti nevaljanu ženidbu ne samo zbog hinjene privole, kako ranije spomenusmo, nego i zbog zablude koja određuje volju, prema kan. 1099. Radi se o zabludi ili pogrešnom mišljenju o jednosti ili nerazrješivosti ili sakramentalnom dostojanstvu ženidbe, čiji uzrok leži u nepostojanju vjere, a koja određuje volju, tj. pogrešno ponašanje osobe u braku na spomenutim područjima.

5. Upute za pastoralno djelovanje

Polazeći od postulata da je bolje spriječiti negoli liječiti, naglasak u ovakvim slučajevima treba staviti na prevenciju ništavosti

⁵ Motuproprij pape Franje *Mitis iudex Dominus Iesus*.

ženidbe, tj. na pripremu koja će omogućiti što plodonosnije slavljenje i življenje sakramenta ženidbe u većini slučajeva, a koja će nevaljane svesti ženidbe na najmanju moguću mjeru, barem kada je riječ o našoj razini odgovornosti. Premda priprema na ženidbu zahtijeva duži period i obuhvaća širok spektar pitanja, mi smo se ovdje usredotočili na neposrednu pripremu i na pitanje vjere zaručnika, a kao okvir poslužio nam je obrazac »Postupka za ženidbu«, posebno njegova prva dva poglavlja. Imajući na pameti sve do sada rečeno, možemo se pitati što bi eventualno trebalo promijeniti u odnosu na dosadašnju praksu ispunjavanja ovog obrasca. Na prvome mjestu trebalo bi pristupiti tom zadatku puno odgovornije, imajući na pameti da to nije samo puka formalnost, o čemu govori i papa Benedikt, već da se radi o nečemu što može imati dalekosežne posljedice za ženidbenu zajednicu koja tek treba nastati. U tom smislu župnicima ili župnim vikarima ne bi trebalo biti neugodno ispitati zaručnike odvojeno, onako kako to traži opće i partikularno pravo.⁶ Nadalje, kada je riječ o samo krštenim zaručnicima, valja doznati kada su kršteni i jesu li primili ikakvu vjersku pouku te prakticiraju li i kako svoju vjeru. Jednako tako, ako je netko primio sakramente kršćanske inicijacije ili samo pričest i krizmu neposredno pred vjenčanje, valja pažljivo ispitati postoji li ispravna nakana i, što je još važnije, istinska vjera. Netko može biti čak i vrlo dobro poučen o kršćanskim istinama i dužnostima, a da o svemu ima izrazito negativan, čak i neprijateljski stav prema Bogu i Crkvi, no na sve će pristati samo iz ljubavi prema drugoj strani. Ako uočimo nešto sumnjivo, valja nastojati pročistiti motivaciju i, premda je vrijeme dosta ograničeno, iskoristiti sve mogućnosti barem za početak jedne ozbiljne evangelizacije. Ovo su svakako više pastoralna nego li pravna pitanja. Nadalje, što učiniti ako netko uporno ustraje u svojoj nevjeri, premda je kršten? Naše je mišljenje da bi se, u smislu rotalne presude Pinto, moglo s njime postupiti kao s nekrštenom strankom tj. tražiti oprost

6 Isti se autor PALJEVIĆ u ranije navedenom članku zalaže za odvojeno ispunjavanje obrasca *Postupka za ženidbu*: "Teško je zamisliti kako bi jedan od zaručnika mogao pri ispunjavanju formulara u prisutnosti drugog zaručnika izraziti sumnju u nevjernost svog zaručnika u sadašnjem i budućem životu, ili veliki strah ili prisilu na ženidbu." Moglo bi se navesti više primjera zbog kojih praksa, nažalost, trpi posljedice olakog pristupanja tom činu. *Isto*, str. 163.

od zapreke različitosti vjere, prethodno zadovoljivši sve uvjete za takve slučajeve (opravdan razlog i izjave i obećanja katoličke stranke).

Ovdje valja dodati da su i druga pitanja iz prvih dvaju poglavlja «Postupka za ženidbu» vrlo važna jer im je zajednički cilj sklapanje valjane i dopuštene ženidbe. Pa, premda je pitanje vjere temeljno pitanje, važno je također uočiti da među zaručnicima doista nema nikakve zapreke ili zabrane, ali i da oni posve svjesno, slobodno i bez ikakvih uvjeta žele sklopiti ženidbu, onakvu kakvu Crkva naučava, što inače utječe na samu valjanost privole. Bilo bi poželjno da sve ono što odudara od uobičajenog, župnik ili župni vikar pribilježe na jedan list papira koji će priložiti «Postupku», primjerice: pomalo neprijateljski stav neke stranke prema Crkvi ili sakralnom, trudnoća zaručnice, simptomi neke psihičke bolesti ili nezrelosti, nevoljko prihvaćanje svrha ili bitnih svojstava ženidbe, posebice dobra djece itd. Takvo što od neprocjenjive je koristi za eventualni kasniji postupak za proglašenje ništavosti ženidbe.

Zaključak

Umjesto zaključka završio bih riječima pape Benedikta XVI. u nagovoru Rimskoj roti 2011. u kojemu on opetovano naglašava važnost ispravna odnosa prava i pastorala. On kaže:

„Taj je odnos često predmet nesporazuma, katkad na štetu prava, a ponekad na štetu pastorala. Na svim područjima, a osobito na području ženidbe i obitelji, potrebno je uspostaviti dinamiku suprotnog predznaka, potpuni sklad između pastorala i prava, koji će zasigurno dati vrijedne plodove u služenju onima koji namjeravaju sklopiti ženidbu.“

‘PROCEDURE FOR THE MARRIAGE’: FOR A FRUITFUL CELEBRATION AND LIFE OF THE SACRAMENT OF MARRIAGE

Summary

The author, in line with the theme of the Theological-pastoral conference in Rijeka “The preparation for a Christian marriage – a challenge for the evangelization” shows how the Canon law through ‘the procedure for the marriage’ contributes to the fruitfulness of celebration and life of the sacrament of marriage. Throughout the ‘procedure’ particular importance is given to the faith, which is of crucial importance for the valid celebration of marriage, and for the accomplishment of the newly formed marital union. The author refers to two speeches of Pope Benedict XVI to the Roman Rota, where the importance of the harmony between the law and the pastoral care was stressed, particularly in regard to the Christian marriage in its preparatory stage and the later phases. The Pope highlights the importance of the exam of the spouses, that should not be just of a formal nature. The Pope also stresses the irreplaceable role of the faith in the celebration of marriage, which should be awakened, supported and strengthened. Where the faith is completely lacking, it is legitimate to question the validity of the sacrament. The author encourages the ministers in the pastoral care of the family, especially the parish priests and vicars involved in the preparation of the spouses, to approach the preparation of the sacrament seriously and responsibly, in order to diminish the number of non-valid marriages (especially of those that are considered non-valid because of the lack of faith), and at the same time, to contribute that the marriages be more fruitfully celebrated and lived.

Key words: procedure for the marriage, canon law and pastoral care, faith of the spouses, invalidity of the marriage.